

Kolektyvai nuo Paryžiaus Tarptautinės katalogavimo principų konferencijos iki 2003 m.

Mauro GUERRINI

Florencijos universitetas, Italija, el. p. guerrini.mauro@fastwebnet.it

Bendradarbiaujant su Pino BUIZZA ir Lucia SARDO

Straipsnyje išsamiai nagrinėjama kolektyvinės autorystės tema, įvertinami pokyčiai, įvykę po 1961 m. Paryžiuje vykusios Tarptautinės katalogavimo principų konferencijos, ir analizuojami kolektyvų katalogavimo ypatumai, baigiant 2003 m. Aptariami svarbūs entitetų autoritetinių įrašų sudarymo archyvuose aspektai.

Reikšminiai žodžiai: kolektyvinė autorystė; kolektyvo vardo pradmuo; katalogavimo principai; autoritetinis įrašas.

Kolektyvinė autorystė iki Tarptautinės katalogavimo principų konferencijos

Kolektyvinės autorystės sąvoka atsirado veikiant amerikiečių-anglų katalogavimo tradicijai¹. Kai kurių

kolektyvų vardų įrašų vartojimas pirmą kartą buvo susistemintas Antonio Panizzi devyniasdešimt vienoje taisyklėje²; kolektyvinės autorystės sąvoka sukūrė ir pritaikė Charles Coffin Jewett³, o Charles Ammi Cutter ketvirtoje *Rules for a Printed Dictionary Catalogue*⁴ laidoje

¹ Apie kolektyvinės autorystės istorinę raidą iki ICCP plg.: Eva Verona, *A Historical Approach to Corporate Entries*; James A. Tait, *Authors and Title*; Michael Carpenter, *Corporate Authorship: its Role in Library Cataloging*. Kolektyvų įrašai iki jų apibendrinimo Panizzi taisyklėse buvo vartojami jau ilgą laiką (nuo XVII a. pradžios). Jų kilmė sietina ne su tariamu individualaus ir kolektyvinio autoriaus tapatumu; jį labiau susijusi su antraštėse pateikiamais kolektyvų vardais, kur anoniminiai ir kolektyviniai kūriniai pateikiami pagal antraštę (ir didžiąją antraštės dalį arba pirmąjį svarbiausią antraštės žodį) ar pagal dalyką; ir kolektyvo vardas faktiškai buvo didžioji antraštės dalis arba pirmasis svarbiausias antraštės žodis, arba jis buvo dalykas. Toks pavyzdys yra Thomas Hyde 1674 m. išleistame *Catalogus impressorum librorum bibliothecae Bodleianae in Academia Oxoniensi*: „pastebima, kad vis reikšmingesni tampa anonimių ir kolektyvinių kūrinių pradmenys, atliekantys tiek autoriaus, tiek dalyko funkciją, dažnai atitinkantys lotyniškus miestų, šalių, institucijų vardus“. Pavyzdžiui, *Anglia, Jesuita, & Societas Jesu, Londinum, Parisiensis Academia* ir t. t.; arba *Brescia* anoniminei antraštei *Il sontuoso apparato fatto dalla città di Brescia nel ritorno delle [sic] Vescovo suo Cardinale Morosini* (plg. Alfredo Serrai, *Storia della bibliografia. 7: Storia e critica della catalogazione bibliografica*, Roma, Bulzoni, 1997, p. 237).

² 1841 m. Britų muziejaus išleistose Antonio Panizzi devyniasdešimt vienoje taisyklėje *Rules for the Compilation of the Catalogue* apie kolektyvinę autorystę neužsimenama. XXXIV taisyklė išaiškina anksčiau minėtą tradiciją: „Jei nėra asmens vardo, pirmenybė teikiama antraštėje esančiam susirinkimo, organizacijos, draugijos, įstaigos, partijos, sektos ar denominacijos vardui pagal IX taisyklėje pateiktą tvarką; jei nėra ir tokio vardo, pradmeniu laikomas antraštėje esantis šalies, provincijos, miesto, miestelio ar vietos vardas“; jei nėra individualaus autoriaus, Panizzi pagrindiniam įrašui pasitelkia antraštėje (tuo metu ja buvo laikomas visas antraštinio puslapio tekstas) nurodytą kolektyvo vardą ar vietą, o ne kūrinio autorystę. Kaip tokio pasirinkimo pasekmė, IX taisyklė: „Visi įstatymai, nutarimai ar kiti dokumentai, reikalaujantys pritarimo, aprobavimo arba išleisti kokio nors susirinkimo ar įstaigos (išskyrus akademijas, universitetus, mokslines draugijas ir religines bendruomenes [...]), aprašomi atskiromis abėcėlinėmis grupėmis pagal šalies arba vietos vardą, iš kurios kilęs jų vardas, arba, jei tokio vardo nėra, pagal vietą, kurioje jų dokumentai išleisti“ – yra tik įvadinių žodžių ir išdėstymo esmė: kolektyvo vardas gali nebūti pradmeniu. Pradmenys, kitokie negu asmenų vardai, turi būti vietų vardai, pagal kuriuos surenkami kolektyvų vardai atskiromis abėcėlinėmis grupėmis; arba antraštės, apie kurias čia neužsimenama; arba formos pradmenys, tokie kaip „Akademijos“ (LXXX taisyklė), „Periodiniai leidiniai“ (LXXXI taisyklė), „Ephemerides“ (LXXXII taisyklė). Pirmiausia šie įrašų formos pradmenys išdėstomi abėcėlės tvarka pagal žemynus, valstybes, miestus ir tik po to pagal akademijų vardus. Kolektyvo įrašo buvimo galimybę, nepriklausomai nuo to, ar antraštėje pateiktas vardas, ir pagal formalų leidinių skirtumą numato vienintelė XLVII taisyklė: „Bendri įstatymų, įsakymų, dekretų ar kitų panašiai apibūdinamų dokumentų rinkiniai aprašomi pagal valstybės ar nacijos, kurioje arba kurios jie buvo sankcionuoti, pasirašyti arba paskelbti, vardą.“ Kolektyvinė autorystė šiuo atveju nepripažįstama ir, išskyrus valstybes, kolektyvų vardai vartojami tik kaip pagalbinės įrašų išdėstymo priemonės. (Corporate authors and the cataloguing of official publications / Yvonne Ruysen, Suzanne Honoré. – In: *Journal of documentation*. – Vol. 13, no. 3, p. 132-146.)

³ Kolektyvinės autorystės principą 1852 m. pirmasis paskelbė Charles Coffin Jewett darbe *On the Construction of Catalogues of Libraries, and of a General Catalogue, and their Publication by Means of Separate, Stereotyped Titles, with Rules and Examples*. XXII taisyklė bet kurio tipo kolektyvą laiko jo išleistų kūrinių autoriumi. Laikydamosis šio požiūrio Jewett pirmenybę teikia įrašui pagal kolektyvo vardą, o ne įrašui pagal kolektyvo vardo antraštinį žodį, arba kolektyvo vardo pakaitalui: vietai ar šaliai arba formos pradmeniu.

iškėlė ją iki principo lygmens ir išplėtojo iki išbaigtų taisyklių. XIX a. pabaigoje Karl Dziatzko⁵ aiškiai išdėstė vokiečių atsakymą pripažinti kolektyvo įrašus; Italijoje priešingai jų tradicinę vartoseną savo parengtose katalogavimo taisyklėse⁶ susistemino Giuseppe Fumagalli.

Seymour Lubetzky savo darbe *Code of Cataloging Rules, Author and Title Entry: an unfinished draft* (1960) suformulavo bendrą autorystės taisyklę: „Asmens kūrinys, nepriklausomai nuo jo rūšies ar laikmenos, kuria jis pateikiamas, aprašomas pagal asmens, kaip pateikiamo kūrinio autoriaus, vardą“ (1 taisyklė). Viena charakteringiausių šių taisyklių ypatybių yra tai, kaip jose traktuojami kolektyvai, ypač ankstesnėms taisyklėms būdingo skirtumo tarp draugijų ir institucijų panaikinimas. Todėl jose visi kolektyvai yra aprašomi pagal jų vardus. Lubetzky stengiasi kolektyvinę autorystę kuo labiau įsprausti į individualios autorystės rėmus, tačiau su tam tikromis išlygomis (žr. 21 taisyklę). 22 taisyklė tiksliai apibrėžia tuos atvejus, kuriais kolektyvą galima laikyti jo vardu išleistų leidinių autoriumi.

Kolektyvai Tarptautinėje katalogavimo principų konferencijoje, 1961

Kolektyvinė autorystė visada buvo problemiška tema. Prūsiškos instrukcijos vokiečių tradicijoje net nesvarstoma, ar kolektyvas gali būti autoriumi; tuo tarpu anglų-amerikiečių tradicijai būdinga kolektyvo pradmenų vartojimo praktika, atskiriant draugijas nuo institucijų. 1954 m. prasidėjusi IFLA preliminarinė veikla padėjo pamatus šių viena kitai prieštaraujančių tradicijų susiliejimui. 1961 m. Paryžiaus Tarptautinėje katalogavimo principų konferencijoje (*International Conference on the Cataloguing Principles* – ICCP) kolektyvai buvo pripažinti svarbiais

bibliografinės informacijos paieškos elementais. Apie kolektyvus buvo diskutuojama spalio 11 ir 12 dienomis: pagrindiniai kolektyvo įrašo principai buvo pateikti principų išdėstymo 9 skyriuje. Diskusijos šiuo klausimu pagrindas buvo V. A. Vasilevskaja ir Suzanne Honoré (Prancūzijos nacionalinė biblioteka) parengti pranešimai⁷. ICCP diskusijos apie pagrindinio įrašo pasirinkimą išeities taškas buvo šie teiginiai:

„9.1 *Kolektyvas* (t. y. bet kuri kolektyvinį vardą turinti institucija, organizacija ar asmenų grupė) kataloge gali būti laikomas kūrinio arba serialinio leidinio autoriumi,

9.11 jei kūrinys ar leidinys savo pobūdžiu neabejotinai yra kolektyvinės minties ar veiklos išraiška, arba

9.12 jei antraštės ar antraštinio puslapio formuluotė, atskleidžianti kūrinio pobūdį, aiškiai nusako, kad atsakomybė už kūrinio ar leidinio turinį tenka kolektyvui.“

9.11 ir 9.12 punktai apibūdina kūrinis, kurių autorystę galima priskirti kolektyvui: juose mėginama rasti kompromisą tarp kolektyvinės atsakomybės principo šalininkų ir jo priešininkų (net tarp pirmųjų nėra visiško sutarimo dėl jo taikymo). Apibrėžiant kolektyvinės autorystės principo taikymo ribas, svarbiais laikomi trys kriterijai; jei 1-as netaikomas, 2-as ir 3-ias turėtų būti taikomi kartu:

1. Kūrinio turinys ir paskirtis, jei kūrinys savo pobūdžiu neabejotinai yra kolektyvinės minties ar veiklos išraiška;

2. Vardo pateikimas antraštėje ar pagrindinėje antraštinio puslapio dalyje;

3. Bendra kolektyvo atsakomybė už kūrinio turinį.

Diskusijose dalyvavo nemažai dalyvių, tarp jų: Arthur H. Chaplin, Eva Verona, Andrew Osborn, Seymour Lubetzky ir Jkos Domanovszky. Daugelio šalių (pvz., Nyderlandų, Švedijos, Danijos, Suomijos) atstovai nepritarė kolektyvinės autorystės principui, nes, jų

⁴ Ch. A. Cutter toliau vystė kolektyvinės autorystės idėją, bet jo 1876 m. parengti principai vėlesnėse taisyklėse išliko beveik nepakitę. Ketvirtojoje *Rules for a Dictionary Catalogue* laidoje (1904) jis pateikia dvi priežastis, kodėl pritaria kolektyvinei autorystei: „iš tikrųjų kolektyvai yra ne tik pavienių darbų, bet ir jų rinkinių autoriai [...] patogumo dėlei [...] geriau, jei visos su tam tikros draugijos ar vyriausybės vardu susijusios knygos sutelktos vienoje vietoje“ (p. 40). *Autoriaus* apibrėžimas primena Jewett taisyklę: „Žmonių grupės (draugijos, miestai, įstatymų leidybos įstaigos, šalys) turi būti laikomos jų sukurtų mokslo darbų, sutarčių, žurnalų, debatų, pranešimų ir t. t. autoriais“ (p. 14). Cutter gynė kolektyvinę autorystę nuo vokiečių praktikos, laikančios tokius leidinius anoniminiais ir aprašomais pagal pirmąjį savarankišką jų antraščių daiktavardį. 45-oji taisyklė teigia: „Žmonių grupės laikomos jų vardu arba pagal jų įgaliojimą išleistų kūrinių autoriais“. Tolesnėse taisyklėse detalai apibūdinami tam tikri kolektyvų tipai, tokiu būdu tai nagrinėjama sistemishkai. Trumpai tariant, galėtume teigti, kad Cutter kolektyvinės autorystės sąvoką prilygino individualiai autorystei ir ją išsamiai išplėtojo, žengdamas svarbų žingsnį šiuolaikinės katalogavimo praktikos link. Vėlesnėse taisyklėse, tokiose kaip *Anglo-American Code* (1908) ir Amerikos bibliotekų asociacijos (American Library Association) (1949), atsižvelgiama į Cutter kolektyvinės autorystės principą ir pabrėžiama kolektyvų vardų forma. Taip susiformavo keturios pripažintos kolektyvų grupės: vyriausybės, draugijos, institucijos ir miscellaneous organizacijos.

⁵ K. Dziatzko darbe *Instruktion für die Ordnung der Titel im Alphabetischen Zettelkatalog der Königlichen und Universitätsbibliothek zu Breslau* (1886) nepateikia jokios konkrečios taisyklės apie kolektyvus ir jokio alternatyvaus įrašo individualiam autoriui ar antrašči. Pateikiami įrašai pagal kolektyvų vardus tik kaip pirmasis antraštės daiktavardis, pvz., *Chauser Society* (§110), tokie leidiniai laikomi anoniminiais.

⁶ G. Fumagalli, iš dalies įtakojamas Cutter, savo darbe *Cataloghi di biblioteche e indici bibliografici* (1887) pripažino itališkąją tradiciją. Jo XXXIX taisyklė: „Politinės, socialinės ar religinės institucijos, trumpiau tariant kolektyvo, išleisti leidiniai aprašomi pagal to kolektyvo vardą“; trumpose taisyklėse (Nr. 27) pritariama kolektyvinės autorystės principui: „Kolektyvas laikomas jo leidinių autoriumi“ (p. 81).

⁷ Report / International Conference on Cataloguing Principles, Paris, 9th-8th October, 1961; [edited by A.H. Chaplin and Dorothy Anderson]. – London : International Federation of Library Associations, 1963. No. 5: 1. Limits to the use of entries under corporate authors. 2. The cataloguing of laws and treaties / by V.A. Vasilevskaya, p. 165-174; No. 6: Corporate authorship. 1. Form of heading for corporate authors. 2. Treatment of subordinate bodies / by Suzanne Honoré: p. 175-183.

nuomone, kataloguotojams labai sudėtinga jį tinkamai pritaikyti ir katalogų vartotojams jis nenaudingas. Chaplin pareiškė, kad net jei dauguma dalyvių ir pritartų kolektyvinės atsakomybės principui, vis tiek išliktų du skirtingi požiūriai į įrašą pagal kolektyvo vardą:

1. Kolektyvas, išleidęs kūrinį turi būti prilyginamas individualiam autoriui;

2. Naudinga sudaryti papildomą įrašą kolektyvo vardui, nes šis vardas yra tinkamiausias elementas identifikuoti visus to kolektyvo kūrinius, net jei nesilaikoma kolektyvinės autorystės principo.

Kai kuriems kūriniams (apibūdintiems 9.11) nesvarbu, kuris iš jų taikomas; tačiau tai netinka 9.12 apibūdinamiems kūriniams, nes jų atveju įrašas galimas tik tuomet, jei laikomasi kolektyvinės autorystės principo. Lubetzky pabrėžė, kad individualių ir kolektyvinių autorių traktavimo skirtumas negalimas, abiem atvejais nėra paprasta nustatyti santykį tarp autoriaus ir jo kūrinio.

Balsavimo dėl 9.1 poskyrio rezultatai: už 56, prieš 7. Jugoslavijos atstovas buvo „beveik pasirengęs pritarti [...] Darbo grupės ataskaitoje (*Libri*, 1956, p. 291) pateiktai alternatyvai apie kūrinius, tiesiogiai nesusijusius su kolektyvo veikla, funkcijomis ar vidaus veiklos administravimu. 9.11 pateiktas apibrėžimas daug platesnis už minėtą alternatyvą ir, be to, gana nekonkretus“. Tuo tarpu Švedijos atstovų nuomone, „kolektyvo įrašo naudojimas būtų labai naudingas grupuojant kai kurią medžiagą“. Kolektyvinės atsakomybės sąvoka buvo griežtai kritikuojama kaip „nekonkreči“. Balsuojant už 9.12 punktą, rezultatai buvo tokie: už 50, prieš 6, susilaikė 2.

Diskusijoje atsižvelgta ir į 9.4 poskyrio tekstą: kolektyvo vardo unifikuotas pradžmuo.

Diskusijoms baigiantis buvo patvirtintas ICCP principų išdėstymo 9 skyriaus tekstas:

9.1 Pagrindinis įrašas kūriniui turi būti sudaromas pagal kolektyvo (t. y. bet kokios institucijos, organizacijos ar asmenų grupės) vardą,

9.11 jei kūrinyje savo pobūdžiu neabejotinai yra kolektyvinės minties ar veiklos išraiška⁸, net jeigu jis pasirašytas asmens, kuris yra institucijos pareigūnas ar tarnautojas, arba

9.12 jei antraštės ar antraštinio puslapio formuluotė, atskleidžianti kūrinio pobūdį, aiškiai nusako, kad atsakomybė už kūrinio turinį tenka kolektyvui⁹.

9.2 Kitais atvejais, kai kolektyvas atlieka ne autorius, o pagalbinę (pvz., redaktoriaus) funkciją, kolektyvo vardui sudaromas papildomas įrašas.

9.3 Abejotinais atvejais pagrindinis įrašas gali būti

sudaromas arba pagal kolektyvo vardą, arba antraštę, arba individualaus autoriaus vardą, bet kuriuo atveju sudaromas papildomas įrašas alternatyvai, nepasirinktai pagrindiniam įrašui.

9.4 Kolektyvo vardo unifikuotas pradžmuo turi būti vardas, pagal kurį kolektyvas dažniausiai identifikuojamas jo leidiniuose, išskyrus:

9.41 jei leidiniuose dažnai randami vardo formų variantai, unifikuotas pradžmuo turi būti oficiali vardo forma;

9.42 jei oficialūs vardai yra keliomis kalbomis, pradžmuo turi būti vardas bet kuria iš jų kalba, labiausiai tinkančia katalogo vartotojų reikmėms;

9.43 jei kolektyvas paprastai žinomas pagal sutartinį vardą, šis sutartinis vardas (viena iš dažniausiai kataloge vartojamų kalbų) turi būti unifikuotu pradmeniu;

9.44 valstybių ir kitų teritorinės valdžios institucijų unifikuotas pradžmuo turi būti esamu metu vartojama teritorijos vardo forma ta kalba, kuri labiausiai tinka katalogo vartotojų reikmėms;

9.45 jei įvairiais gyvavimo laikotarpiais kolektyvas vartojo skirtingus vardus, kurių negalima laikyti nežymiai tesiskiriančiais to paties vardo variantais, pradžmuo kiekvienam kūriniui turi būti jo vardas publikavimo metu, skirtingi vardai susiejami nuorodomis¹⁰;

9.46 norint atskirti vieną kolektyvą nuo kitų tą patį vardą turinčių kolektyvų, turi būti, jei reikia, pateikiami papildomi identifikuojantys požymiai.

9.5 Konstitucijos, įstatymai, sutartys ir kiti kūriniai, turintys panašius apibūdinimus, turi būti aprašomi pagal atitinkamos valstybės ar kitos teritorinės valdžios institucijos vardą kartu su formaliomis ar sutartinėmis antraštėmis, nurodančiomis medžiagos pobūdį. Jei reikia, turi būti sudaromi papildomi įrašai faktinėms antraštėms.

9.6 Kolektyvo, kuris yra pavaldaus vadovaujančiam kolektyvui, kūrinyje turi būti įrašomas pagal pavaldaus kolektyvo vardą, išskyrus:

9.61 jei pats šis vardas nusako pavaldumą ar pavaldumo funkciją, arba jo nepakanka pavaldžiam kolektyvui identifikuoti, pradžmuo turi būti vadovaujančiojo kolektyvo vardas su pavaldaus kolektyvo vardu, kaip popradmeniu;

9.62 jei pavaldus kolektyvas yra administracinis, juridinis ar valstybinio valdymo įstatymų leidžiamasis organas, pradžmuo turi būti atitinkamos valstybės ar kitos teritorinės valdžios institucijos vardas su organo vardu, kaip popradmeniu.

Aptarimui ICCP pateiktame tekste aiškiai atspindėtas kolektyvinės autorystės principas; ICCP patvirtintame

⁸ Pvz., oficialūs pranešimai, taisyklės ir nuostatai, įstatymai, manifestai, programos, ataskaitos apie kolektyvines veiklos rezultatus.

⁹ Pvz., serialiniai leidiniai, kurių antraštės sudaro tipinis terminas (*Biuletenis*, *Sutartys* ir t. t.), prieš kurį arba po kurio yra kolektyvo vardas ir kuris apibūdina kolektyvo veiklą.

¹⁰ Jei to paties kolektyvo vardas keitėsi, galima alternatyva: surinkti visus įrašus pagal paskutinį vardą su nuorodomis į kitus vardus.

tekste kalbama apie „įrašą pagal kolektyvo vardą“, o kolektyvų, kaip autorių, sąvoka neminima.

Kolektyvų unifikuotų pradmenų sąrašas

Po ICCP konferencijos principų išdėstymo dėka pradėti sudarinėti tarptautiniai autoritetiniai kolektyvų vardų unifikuotų pradmenų sąrašai, tačiau laikui bėgant tai atlikti darosi vis sudėtingiau, nes:

- į šią veiklą įsitraukia vis daugiau šalių, didėja kultūrinė ir ypač lingvistinė įvairovė;

- po Paryžiaus konferencijos taikomos taisyklės neskatinama priimti specifinius sprendimus, kurių buvo tikimasi po nelengvai pasiekto susitarimo dėl principų išdėstymo.

Visuotinės bibliografinės apskaitos programos įgyvendinimas (ir logika) paskatino iš naujo išsamiai persvarstyti šį klausimą, taip pat pakartotinai peržiūrėti ir patobulinti principų išdėstymą siekiant susitarti dėl kolektyvų vardų pradmenų formos. Buvo išleistos šios akademinės autoritetinių sąrašų laidos:

List of uniform headings for higher legislative and ministerial bodies in European countries / International Federation of Library Associations and Institutions ; compiled by the USSR Cataloguing Committee. – 2nd ed. rev. – London : IFLA International Office for UBC, 1979.

African legislative and ministerial bodies : list of uniform headings for higher legislative and ministerial bodies in African countries / compiled by IFLA International Office for UBC. – London : [s.n.], 1980.

Names of states: an authority list of language forms for catalogue entries / compiled by the IFLA International Office for UBC. – London : IFLA International Office for UBC, 1981.

Teoriniai svarstymai: Eva Verona, Michael Carpenter, Ákos Domanovszky

Nors Paryžiaus principams buvo pritarta beveik vieningai, po Paryžiaus konferencijos priimtoms taisyklėms labai skiriasi. Tarptautinis katalogavimo ekspertų pasitarimas Kopenhagoje 1969 m. rekomendavo, kad anotuojoje Paryžiaus principų laidoje būtų pateikiami priimti arba bent jau aptarti nutarimai, ir skatino pradmenyse vartoti originalius šalių ir miestų vardus. 1971 m. Verona palygino įvairiose šalyse vartojamus variantus ir aiškiai parodė, kad yra didelis atotrūkis tarp teorijos ir praktikos. Buvo nutarta ieškoti būdų, kaip šį atotrūkį sumažinti.

1972 m. IFLA Budapešto konferencijoje Katalogavimo komitetas kreipėsi į Veroną su prašymu išanalizuoti tuometinį požiūrį į kolektyvus. Kaip kolektyvinio autoriaus sąvoka interpretuojama ir kokia įvairių šalių praktika ir taisyklės. 1973 m. IFLA Grenoblio konferencijoje Verona paskelbė pirmuosius tyrimo rezultatus. Ji pripažino, kad šalia platesnės kolektyvinės autorystės sąvokos (pagal AACR kolektyvo vardas glaudžiai siejamas su kūriniu) egzistuoja ir siauresnė (pvz., Bulgarijos požiūris: kolektyvas gali būti vartojamas kaip pradmuo tik, jei leidinio forma – įstatymai, biuleteniai ir t. t.). Buvo paminėti ir tarpiniai variantai (kolektyvas gali būti laikomas kūrinio iniciatoriumi tik tam tikrais formaliai apibrėžtais atvejais, RAK).

Verona taip pat pasiūlė tokį kolektyvinės autorystės apibrėžimą: „Kolektyvas gali būti laikomas kūrinio autoriumi tuo atveju, kai kūrinio pobūdis (arba jo turinys) viena-reikšmiškai nusako jį esant viso kolektyvo kūrybinės ir (arba) organizacinės veiklos, o ne atskirų jį rengusių asmenų intelektualinės veiklos rezultatu.“ Komiteto nariai buvo labiau linkę pritarti kolektyvinės autorystės platesniajai sąvokai.

1974 m. IFLA Vašingtono konferencijoje buvo paskelbti galutiniai Veronos tyrimo, taip pat Maria Valenti serialinių leidinių pradmenų tyrimo rezultatai. Valenti savo tyrime pateikė du skirtingus variantus: pagrindinis įrašas pagal antraštę arba pagrindinis įrašas pagal kolektyvą. Šis tyrimas, patvirtinęs Veronos darbo išvadas, buvo pripažintas svarbiu indėliu aptariant serialinių leidinių klausimus.

Veronos tyrimo, paskelbto 1975 m., įžangoje autorė rašo: „iki šiol dar nepriimti kolektyvų vartojimo, interpretavimo, formos ir struktūros tarptautiniai standartai“ ir pažymi, kad „neabejotinai vyraujanti tendencija yra tokia, kad dauguma įvairiomis taisyklėmis reglamentuojamų ir katalogavimo praktikoje ir t. t. nenutolsta nuo ilgainiui šalyje susiklosčiusių katalogavimo tradicijų“¹¹. Šis tyrimas – tai kritinė su kolektyvų pradmenimis susijusių klausimų analizė, kurios dėmesio centre – teorinių darbų ir katalogavimo taisyklėmis bei valstybine bibliografija paremtų sprendimų nagrinėjimas. Jame išsamiai aptariami ir lyginami kiekvienam nagrinėjamam aspektui pritariančios arba jam prieštaraujantys požiūriai, siūlomi labiau Paryžiaus principus ir tarptautinį kontekstą atitinkantys sprendimai.

Pirmajame skyriuje susitelkiama ties katalogavimo tikslams skirtu kolektyvo apibrėžimu, kolektyvinio autoriaus sąvoka ir kitomis kolektyvo pradmenų interpretacijomis, taip pat analizuojamos įvairios kolektyvams priskirtinos dokumentų rūšys.

Antrajame skyriuje nagrinėjama kolektyvo pradmenų forma ir struktūra; pirmiausia paliečiamos visiems

¹¹ Corporate headings: their use in library catalogues and national bibliographies: a comparative and critical study / by Eva Verona. – London : IFLA Committee on Cataloguing, 1975, p. 1.

kolektyvo pradmenims bendros problemos, po to išsamiai analizuojama kiekvieno kolektyvo tipo pradmens struktūra ir forma, atsižvelgiant į kiekvieno pradmens pobūdį.

Darbas išsamus; jame nagrinėjamos techninio pobūdžio detalės, tokios kaip skyryba, didžiųjų raidžių vartojimas, transliteracija, geografiniai patikslinimai, t. y. dalykai, esantys už katalogavimo principų ribų ir tik tam tikrais atvejais detaliau aptariami katalogavimo taisyklėse. Jame gausu pavyzdžių, tarp jų ir iš iki Paryžiaus konferencijos galiojusių katalogavimo taisyklių. Tad jis gali pasitarnauti pagrindu ne tik pradendant vykdyti unifikavimą tarptautiniu lygiu, bet ir skatinant geriau suprasti katalogavimo praktiką įvairiose šalyse. Išvadose Verona pateikia pasiūlymų naujiems susitarimams dėl kolektyvo pradmenų, išdėsto savo (jau anksčiau skelbtus) prioritetus, atkreipia dėmesį į skirtingus požiūrius ir pateikia būdų, kaip juos suderinti. Štai keli Veronos pasiūlymai: „Termino reikšmė turi apimti visus grupių tipus [...] neturi būti daromos išimties teritorinės valdžios institucijoms ar komerciniams leidėjams“; „Pareigūnų oficialaus pobūdžio kūrinių autorystė turi būti laikoma individualia autoryste“ (išskyrus įstatymus); „[statymai turi būti įtraukiami pagal jų pagrindinę antraštę“; pavaldžių kolektyvų atveju „pirmenybė turi būti teikiama tiesioginiams pradmenims.“

Gali susidaryti įspūdis, kad naudojantis bet kokia išsamia lyginamąja analize siekiama sukurti tarptautines katalogavimo taisykles (ko buvo vengiama Paryžiuje), tačiau minėti Veronos pasiūlymai rodo visai ką kita: šis darbas savo pobūdžiu iš esmės užima tarpinę vietą tarp principų ir taisyklių. Po jau penkiolika metų besitęsiančių svarstymų neoficialiai pripažinta, kad principų (nors nuolat interpretuojamų ir vis iš naujo priiminėjamų) taikymo rezultatas – įvairiose šalyse vartojami skirtingi pradmenys. Skirtingi pradmenys gali būti suprantami už tam tikros šalies ribų, todėl, kad jie buvo sukurti vadovaujantis bendra praktika, tačiau jie nėra pakankamai unifikuoti, kad būtų kartu pateikiami abėcėliniame kataloge ir parodytų, „tam tikro autoriaus kūrinius ir konkretaus kūrinio laidas“. Tai ypač aktualu pakitusių dabarties sąlygomis: neįtikėtina išaugo keitimasis bibliografinė informacija ir paskirstyto katalogavimo metu šalia vienas kito atsiradusių skirtingos kilmės pradmenys, tuo tarpu dirbant kompiuteriu būtina šiuos procesus griežtai formalizuoti, siekiant išvengti pradmenų formų dubliavimosi.

Ataskaitos apie pradmenų struktūrą įžangoje teigiama: „Ji [Verona] pareiškė, kad „visiškas vienodumo nebuvimas“ – didelė kliūtis vykdyti veiksmingą visuotinę bibliografinę apskaitą, ir įtikinėjo, kad reikia panaikinti nacionalinius barjerus ir kad nacionaliniai bei vietiniai interesai turi užleisti vietą tarptautiniams. Turi būti iki minimumo sumažinti

praktinio taikymo skirtumai; vengiama sudėtingų ir pernelyg painių taisyklių, nes jos nesuprantamos eiliniam vartotojui. Verona yra paskelbusi „Pasiūlymų“ rinkinį, kuriame ji propaguoja nacionalinių interesų padiktuosius skirtumus eliminuojančią ir paprastus sprendimus siūlančią sistemą“¹².

Teoriniuose ginčuose apie autorystės sąvoką ir apie tai, ar kolektyvai gali būti laikomi jų kūrinių autoriais, taip pat ką reiškia būti kūrinio „autoriumi“, autoritetingai dalyvavo Carpenter. 1981 m. pasirodžiusiame jo veikalė apie kolektyvinę autorystę apibrėžiami trys autorystės modeliai:

- pagal kilmę arba sukūrimą,
- pagal atsakomybės prisiėmimą,
- pagal kolektyvinį pareiškimą.

Pirmasis pasitaiko, kai autorius parašo tekstą; kolektyvo atveju tai mažai tikėtina (net jei tai būtų įmanoma); tai būtų įmanoma tik kūrime dalyvaujant visiems kolektyvo nariams. Antruoju atveju, jei autorius prisiima atsakomybę, net jei jis tiesiogiai ir nesukūrė kūrinio: tipiška ši atvejį iliustruojanti situacija susiklosto, kai kolektyvas perima arba išleidžia ekspertų parašytus kūrinius. Dažniausi atvejai – kai kolektyvas perima individualių autorių sukurtus kūrinius, paprastai pagal pageidavimą, bet tam tikrų kūrinių atveju kolektyvui tiesiog privalu prisiimti atsakomybę už kai kurių rūšių kūrinius. Trečiasis susijęs su kolektyviniais pareiškimais: „Kad kolektyvas būtų laikomas autoriumi, kūrinio tekstinis turinys turi būti kolektyvo kolektyvinis pareiškimas“ (p. 152). Pareiškimas, t. y. visus lingvistinius aktus, tiek sakytinius, tiek rašytinius, kuria atskiri asmenys, tačiau kai kurie pareiškimai prasmingi tik tuo atveju, kai skelbiami jiems atstovaujančiojo kolektyvo vardu. Tačiau kolektyvas gali skelbti „kolektyvinius pareiškimus“, tik turėdamas kokiu nors būdu reglamentuotą įgaliojimą prisiimti atsakomybę už tam tikrus pareiškimus ir (arba) tam skirtą veto mechanizmą; pirmiausia tai būtina turėtų būti atskirų asmenų pareiškimai. Tokiais atvejais turi būti aišku ir neabejotina, kad pareiškimas yra būtent kolektyvo skelbiamas „kolektyvinis pareiškimas“.

Carpenter nuomone, kolektyvui pripažinti autoriumi visiškai pakanka trečiojo modelio: jis apima kitus du ir juos atstoja tapdamas vieninteliu priimtiniu pasirinkimu. Kolektyvą pripažinus autoriumi (galima jį laikyti sutartiniu autoriumi), jo vardas gali būti įrašus. Taip autorystės sąvoka gali apimti ir kolektyvą, nes jis atsakingas už leidinio turinį, t. y. turinį, išreiškiantį kolektyvinę valią, kuri peržengia ją išreiškiančio asmens valios ribas ir tam tikrame istoriniame kontekste jai atstovauja.

Domanovszky „kolektyvu“ vadina „bet kokią sąjungą ar organizaciją, tiek nuolat egzistuojančią, tiek laikiną, kuri kokiu nors būdu yra prisidėjusi (išskyrus aiškias leidėjo ar

¹² Structures of corporate name headings: final report, November 2000 / IFLA Section on Cataloguing, Working Group on the Revision of FSCII; compiled and introduced by Ton Heijligers. <<http://www.ifla.org/VII/s13/scatn/final2000.htm>>.

spaustuvinininko funkcijas) prie pradinio kataloguojamo objekto sukūrimo (taip pat jo intelektualinės sudedamosios dalies – turinio) ir kuri turi tai, ką galima laikyti vardu¹³. Tačiau, anot jo, apibrėžiant „kolektyvinio autoriaus“ terminą išskyla sunkumų. Iš tikrųjų žodis „atsakomybė“ reiškia daugelį ne tik kiekybiškai, bet ir kokybiškai skirtingų dalykų, todėl „labai dažnai nustatyti, kuris iš jų „svarbiausias“, įmanoma tik sąlygiškai“. Individualios autorystės atveju neatrodo, kad žodžių junginys „pagrindinė atsakomybė už intelektualinį turinį“ keltų kokių nors sunkumų, nes nuo netinkamos vartosenos jį apsaugo įprastinė žodžio „autorius“ reikšmė. Tačiau kai autoriais laikomi redaktoriai, sudarytojai arba kolektyvai, praktiniai rezultatai būna nepatenkinami. Kriterijus „pagrindinė atsakomybė už knygos intelektualinį turinį“ ne tik nepadedą paaiškinti atveju, kai knygos ar kūrinio kūrėjai yra keletas kolektyvų arba kolektyvai ir redaktoriai ar sudarytojai, bet „jis neretai visai nepadedą kataloguotojui pasirinkti, kuris tam tikru atveju teiktinas: antraštinis įrašas ar kolektyvo“. Taisyklių sudarytojai nesugeba susitarti dėl termino „kolektyvinis autorius“ ir paaiškinti (nors apytikriai) savo sukurtas skirtingas šio termino versijas todėl, kad bendram apibrėžimui atsirasti nėra objektyvaus pagrindo. Ši problema taikytina bet kurioms taisyklėms: „Pasaulyje nėra tokių taisyklių, kurios visiškai išspręstų šią užduotį.“

Domanovszky nurodo keletą to priežasčių. Pirmoji yra ta, kad kataloguotojai susiduria su begaline formų ir variantų įvairove, „kurią galima suvokti kaip [...] tęstinio pobūdžio klasifikacijos sistema“. Šiame *continuum* reiškiniai ne tik skiriasi vienas nuo kito, jie taip pat priklauso skirtingiems lygmenims. Todėl neįmanoma nubrėžti sąvokos „kolektyvinės autorystės“ ribų, nes „sąvokas atitinkančioje realybėje visada egzistuoja daugybė atvejų, kai galima ginčytis ir abejoti, ar jie priskirtini tai ar kitai sąvokai arba terminui, ar ne“. Domanovszky daro išvadą, kad „kol kas nei teoretikai, nei praktikai nesukūrė objektyvaus metodo, kaip nubrėžti ribą tarp tų kolektyvų, kurie turi būti laikomi „autoriais“, ir tų, kurie tokiais nelaikomi“.

Antroji priežastis yra ta, kad „individualios ir kolektyvinės autorystės analogija yra tik prasimanymas ir „autoriaus“ apibūdinimo priskyrimas kolektyvui tėra ne daugiau kaip metafora“, nes kolektyvai negali rašyti ir kurti. Tai pagrindinė priežastis, kodėl „visi bandymai susieti šiuos du apibrėžimus [...] pasmerkti nesėkmei“. Be to, visiškai neįmanoma griežtai atskirti leidinių, parašytų ne pačių kolektyvų ir tų, kuriuos parašė patys kolektyvai. Tai, kad kolektyvinės autorystės sąvoka neturi griežtų ribų, anot Domanovszky, ir nulemia, kad ji galiausiai tampa nepritaikoma.

Apibendrinant galima pasakyti, kad Domanovszky nemato jokios galimybės sukurti tokias kolektyvo vardo pagrindinių įrašų vartojimo taisykles, kurios nebūtų „pernelyg dažnai klaidingai interpretuojamos ir numatyta jų taikymo sritis būtų teisingai suvokiama“; tačiau teigia, kad „jei nepaisant jos trūkumų, tokia „neaiškių kontūrų“ sąvoka laikoma naudinga ir būtina katalogavimo priemone, galima ja naudotis, pasitelkiant papildomus įrašus“. Tačiau, Domanovszky nuomone, daugeliui bibliotekininkų būtų nepriimtina atsisakyti kolektyvo vardo pagrindinio įrašo ir pačios kolektyvinės autorystės sąvokos. Jie „įpratę kolektyvinės autorystės taisykles laikyti [...] labai svarbiu indėliu į autoriaus ir antraštės katalogavimą“. Tačiau „vieninteliu tikrai svarbiu indėliu laikytina tik tai, kad išnaudotos visos knygų ar kūrinių sukūrimo dalyvavusio kolektyvo vardo, kaip labai vertingos priemonės, praktinio panaudojimo galimybės; [...] taip pat pripažinimas, kad šie vardai yra efektyvi priemonė, realiai padedanti tobulinti katalogavimo objektų, priklausančių gausiai ir reikšmingai kategorijai, suradimą; kitais žodžiais tariant, [...] šių vardų, kaip formalių ženklų, vertės atskleidimas“. Domanovszky nuomone, vertingasis įrašas tuo ir baigiasi: vardų sąvokos ir formalaus aspekto plėtotė (tokių kaip 1) kolektyvinės autorystės sąvokos sukūrimas siekiant pateisinti kolektyvo vardo pagrindinių įrašų naudojimo praktiką; 2) dviejų kolektyvų tipų skirtumai; 3) besitęsianti painios ir labai dirbtinės pagrindinio įrašo pagal kolektyvo vardą sistemos raida ir jų skirstymas į tris rūšis, kiekvienai suteikiant specialią pradmens formą) tiek sumažino jo vertę, kad trūkumai nustelbė privalumus.

Kolektyvo vardo pradmenų forma ir struktūra

Suvokdama būtinybę kolektyvo vardo pradmenų srityje pasiekti bendrą tarptautinį sutarimą, 1976 m. IFLA suformavo Kolektyvų darbo grupę, vadovaujamą Lucia J. Rather. Išėities tašku buvo pasirinktas Veronos tyrimas, turint tikslą parengti bazinių principų pagrindu paremtą tarptautinį susitarimą, reguliuojantį pradmenų formą ir struktūrą, kuris galėtų būti rekomenduojamas tarptautiniam vartojimui, nesvarstant pagrindinio įrašo pasirinkimo. 1977 m. Londone vykusiame pasitarime Darbo grupė pateikė rekomendacijas, kurių pradžioje teigiama: „kolektyvo vardo pradmenų, kartu su autoritetiniais failais, formos ir struktūros tarptautinė standartizacija buvo esminė Visuotinės bibliografinės apskaitos programos įvykdymo sąlyga“¹⁴. Rekomendacijos apibrėžė kolektyvą konkrečiau jį identifikuojančio vardo pagrindu, jose pateikiami atvejai, kai tikslinės grupės turi formalų vardą ir jo neturi, siūlomi

¹³ Functions and objects of author and title cataloguing: a contribution to cataloguing theory / Ákos Domanovszky. – München : Verlag Dokumentation, 1975, p. 120, passim.

išsamūs tiek bendro pobūdžio (pvz., kalba), tiek konkretūs (pvz., skyryba) nurodymai kolektyvų unifikuotam pradmeniui apskritai ir teritorinės valdžios institucijoms atskirai.

Dėl minėtų rekomendacijų Darbo grupė konsultavosi, taip pat nagrinėjo kitus su Veronos tyrimu susijusius klausimus. 1978 m. Darbo grupė išplatino visą rekomendacijų projekto rinkinį, vėlesnių atsiliepimų pagrindu jis buvo pataisytas. Katalogavimo sekcijai ir Oficialių leidinių sekcijai pritarus, 1980 m. rekomendacijos buvo išleistos kaip IFLA standartas *Form and Structure of Corporate Headings* (FSCH).

Šis dokumentas yra skyrių struktūros (kaip ISBD), jo poligrafinis stilius taip pat atitinka ISBD stilių. „Pagrindinė rekomendacijų paskirtis – padėti suvienodinti visuotinės bibliografinės apskaitos rėmuose tarptautiniams mainams kuriamus bibliografinių įrašų pradmenis. Rekomendacijos skirtos einamojo, o ne retrospektyvinio katalogavimo problemoms spręsti“ (žr. 0.1.1). Jose kalbama tik apie pradmenų formą, bet nesvarstomas įrašo pasirinkimas. Apibrėžimai nusako terminų, kurių supratimas svarbus teisingai taikant rekomendacijas, reikšmes (pvz., organai ir neorganai). Pirmiausia pateikiamos bendro pobūdžio rekomendacijos, po to – išsamios rekomendacijos specifinėms kolektyvų rūšims.

„Kolektyvo“ apibrėžimas seka Veronos apibrėžimu, jį modifikuodamas ir aiškiai atskiria katalogui tinkamus kolektyvus nuo tam tikslui nevartotinų, papildomai pateikiant apibūdinimus, kurie laikytini nepakankamais, kad kokia nors tikslinė grupė arba įvykis galėtų būti formaliai vadinamas kolektyvu.

Tai susiję ir su pradmens pasirinkimu: jei nėra vardo, nėra paties kolektyvo ir jo pradmens. Tai nėra principų išdėstymo pakeitimas (ar papildymas), tik vertingas teksto, toks, koks jis yra dabar, nors ir nedviprasmiškas, vis dėlto kai kuriais atvejais gali būti ne visai suprantamas (pvz., žr. 2-ą rekomendaciją), paaiškinimas.

Liko neišspręsta viena problema: Darbo grupei galutinai nesusitarus dėl religinių kolektyvų (29–34), skyriai apie juos nebuvo visiškai parengti. Kai kurių narių nuomone, religiniai kolektyvai turi būti įtraukiami: a) kaip popradmeniai; b) pagal jų pačių vardus; arba c) pagal teritorijos vardą.

Po eksperto Thomas Pater konsultacijų ir Darbo grupės atlikto pakartotinio patikrinimo buvo priimtas galutinis tekstas ir patvirtinti (1982 m. IFLA Monrealio konferencijoje) 29–34 skyriai, kurie buvo išspausdinti

įdėtiniame lape, skirtame papildyti originalų tekstą, ir paskelbti 1983 m. žurnalo *International Cataloguing* pirmajame numeryje.

1989 m. IFLA suformavo FSCH peržiūros grupę, vadovaujamą Nicole Simon, kuri išsiuntė užklausą Nuolatinio komiteto nariams, Europos nacionalinėms bibliotekoms ir Kongreso bibliotekai apie Marion Mouchot siūlymą keisti sutrumpinimų vartojimą. „Atsakymus apibendrinanti ataskaita buvo pateikta specialiai peržiūros grupei, 1991 m. susirinkusiai Stokholme ir kuri taip pat svarstė, ar geografiniai patikslinimai turi būti vartojami nuolat, ar ne. Buvo nuspręsta sutrumpintas formas rašyti be taškų ir tarpų, nepriklausomai nuo to, ar leidinyje vartojama vardo forma yra inicialai ar akronimas. Po diskusijos apie geografinių patikslinimų vartojimą buvo prieita išvada, kad jie reikalingi tik tada, kai norima atskirti homonimiškus vardus“¹⁵. Peržiūros grupė konsultavosi su įvairių šalių ekspertais (septyni jų buvo iš Europos ir vienas iš JAV) ir po to pasiūlė du dokumento pakeitimus, sutrumpintų formų ir geografinių patikslinimų, kuriems buvo pritaria 1992 m. IFLA konferencijoje Maskvoje.

Kolektyvo vardo pradmenų struktūra¹⁶

FSCH peržiūros grupė taip pat diskutavo apie bendros standarto peržiūros būtinumą. 1990 m., atsakydamas Peržiūros grupei dėl Frans Heymans tyrimo¹⁷, Ton Heijligers išreiškė nuomonę, kad bibliografinėi praktikai FSCH taisyklės gana sudėtingos, jų taikymas reikalauja per didelių pastangų ir kad jų dėka pageidaujamas vienodumas nepasiekiamas. Jis toliau vystė Heymans kolektyvų vardų idėją, atskirdamas pradmens *universalio kontroliuojamą formą*, vartojamą mainams, ir *unifikuotą pradmenį*, skirtą (nacionaliniams) katalogams. Nuolatinis katalogavimo komitetas nusprendė, kad išsami Veronos darbo peržiūra nebūtina¹⁸.

1995 m. Katalogavimo sekcijos nariai įsitikino, kad nepaisant FSCH, bibliografinėi praktikai kol kas nebūdingas vienodas kolektyvo vardo pradmenų traktavimas. Sekcija suformavo naują FSCH darbo grupę (iš pradžių vadovavo Barbara Tillett, o nuo 1997 m. iki šiol – Heijligers), kurios uždavinys buvo išanalizuoti 1980 m. standartą ir nustatyti, kokių reikia pakeitimų. Netrukus pagrindine diskusijų tema tapo numanomos FSCH funkcijos. Buvo keliamas klausimas: ar gali tas pats standartas vienu metu tarnauti dviem tikslams:

¹⁴ Plg. IFLA Working Group on Corporate Headings, London, 26-28 April. – In: *International Cataloguing*. Vol. 6, no. 3 (1977), p. 26.

¹⁵ Ibidem.

¹⁶ Ši dalis paimta iš *Structures of Corporate Name Headings* [žangos (sutrumpinta ir pataisyta).

¹⁷ How human-usable is interchangeable? Or, shall we produce catalogues or babelographic towers? / Frans Heymans. – In: *Library resources & technical services*. – Vol. 26, no. 2 (Apr./June 1982), p. 157-169.

¹⁸ Review Group on “Form and Structure of Corporate Headings” / IFLA Standing Committee on Cataloguing. – In: *International cataloguing & bibliographic control*. – Vol. 21, no. 4 (Oct./Dec. 1992), p. 53.

1. Palengvinti virtualų keitimąsi kolektyvų vardais, siūlant gaires kiekvieno kolektyvo vadinamųjų *universalijų kontroliuojamų formų* sukūrimui (pageidaujama, kad jos būtų susietos su tarptautiniu numeriu); aiškiai identifikuoti kiekvieną kolektyvą ir atskirti jį nuo kitų (taip pat vardų variantus); skelbti, kuri forma pasirenkama unifikuotam pradmeniui kolektyvo kilmės šalyje.

2. Būti naudinga visuotinai priimtų *unifikuotų pradmenų* tarptautinių taisyklių kūrimo vadovu, nepaisant to, kad konkrečioje šalyje unifikuoti pradmenys dažnai sudaromi formos, kalbos, žodžių tvarkos ir t. t. požiūriu atsižvelgiant į vietinius poreikius ir tradicijas.

1996 m. IFLA Pekino konferencijoje buvo padaryta išvada, kad vargu ar įmanomos kiekvienam priimtinos tarptautinės taisyklės, tačiau FSCH gali būti naudingas siūlant kolektyvo pradmenų struktūrą. Panašių taisyklių buvo rekomenduojama laikytis ir nacionalinėms tarnyboms, nors naujų kompiuterinių technologijų atsiradimas panaikino būtinybę vartoti tapačias vardo formas. Bet, vis dėlto buvo laikomasi nuomonės, kad vartojamos formos turi būti pažįstamos ir suprantamos vartotojui.

Darbo grupės nariai nutarė pagrindinį dėmesį skirti FSCH teksto peržiūrai ir suformulavo dešimt peržiūrai teiktinų temų (sričių ir taisyklių), vadinamųjų „Pekino užduočių“ (*Beijing Assignments*).

Siekiant suvienodinti skirtingus požiūrius į FSCH priskirtas funkcijas, 1997 m. birželio mėn. buvo išplatintas diskusinis straipsnis apie FSCH peržiūros tolesnę eigą *How to Proceed with the FSCH Revision?* su priedu, kuriame pateiktas 1–24 taisyklių peržiūros pavyzdinis tekstas. 1997 m. Kopenhagos konferencijoje įvykęs gautų pastabų aptarimas parodė, kad vis dar abejojama, kurią veiklos kryptį pasirinkti, ir kad būtų buvę geriau peržiūrą pradėti po IFLA UBCIM minimalaus lygmens autoritetinių įrašų ir ISADN darbo grupės veiklos, AACR ir RAK peržiūros rezultatų paskelbimo.

Taip pat nutarta, kad iki taisyklių patikslinimo turi būti sukurti bent jau pagrindiniai principai, ir laiko taupymo sumetimais buvo nuspręsta pasamdyti konsultantą, kuriam pasiūlyta vadovautis šiais principais ir teiginiais:

- vartotojas – pagrindinis prioritetas;
 - bendro standarto ekonominiai privalumai, neatmetant ir nacionalinių susitarimų;
 - būtinybė sukurti logiškas taisykles;
 - tos kolektyvo vardo formos, kuri randama, vartojimas, išskyrus tuos atvejus, kai ji buvo keičiama dėl rimtos priežasties, kurią nesunku pagrįsti;
 - būtinumas atsižvelgti į ankstesnę praktiką.
- Tuo remdamasi Darbo grupė nustatė, kad patikslinimų

ir praleidimų taisyklės (FSCH 713-723 taisyklės) yra pačios problemiškesnės ir kad didesnis dėmesys kreiptinas į 6 taisyklę (apie vietos pasikeitimą). Siekiant patikrinti svarbiausius skirtumus, remiantis jau priimtais teiginiais ir pagrindiniais principais, būtina parengti įvairiose šalyse priimtos praktikos bendrąją apžvalgą. Konsultantas, remdamasis taisyklių apžvalgos rezultatais, turi suformuluoti principines taisykles.

Vėliau pradėta lyginti taisykles, analizuojant pavyzdžių iš vokiečių RAK, LOC duomenų bazės, rusiškų taisyklių, AACR2, FSCH taisyklių ir italų RICA skirtumus. Iš Vokietijos ir Italijos buvo gauta bendro pobūdžio pastabų apie patikslinimų pateikimo taisykles. 1998 m. pavasarį pradėta abejoti, ar verta šią veiklą tęsti.

Lyginant palaiptai aiškėjo, kad akcentas turi būti perkeltas nuo pradmenų turinio į pagrindinius principus ir bendrą pradmenų *struktūrą*.

Po 40 metų pasidarė aišku, kad tikėtis skirtingų nuomonių suderinamumo neverta: Paryžiaus principų ir FSCH taisyklių nesilaikoma nuo to laiko, kai kažkuri nacionalinė bibliografijos tarnyba nusprendė tenkinti savo šalies poreikius. 1998 m. IFLA Amsterdamo konferencijoje FSCH darbo grupė atvirai pareiškė, kad reikalavimas visame pasaulyje vartoti tą pačią (unifikuotą) pradmens formą neįgyvendinamas; nuspręsta, kad FSCH taisyklių peržiūra daugiau nebelaikoma prioritetine veikla, ir buvo pateiktos šios rekomendacijos:

– Darbo grupė pasinaudojo 1998 m. IFLA UBCIM minimalaus lygmens autoritetinių įrašų ir ISADN darbo grupės nuomone¹⁹ (t. y. leisti nacionalinėms tarnyboms išlaikyti aprobuotų formų, labiausiai atitinkančių jų šalių kalbinius ir kultūrinius poreikius, skirtumus).

– FSCH darbo grupė taip pat pripažino poreikį: 1) suderinti to paties entiteto autoritetinius įrašus; 2) kiekvienam entitetui vartoti numerius; 3) parengti principus ir pagrindines gaires kolektyvų pradmenims kaip būtiną priemonę kataloguotojams.

Tai, kad kolektyvų pradmenų intelektualinio turinio tarptautinis sunorminimas nebebuvo laikomas būtinu, anaipol nepanaikino tarptautinių katalogavimo taisyklių poreikio. Dabar jų pagrindinė paskirtis kolektyvų pradmenų atžvilgiu yra palengvinti keitimąsi kolektyvų vardais tarptautiniu lygiu (net tuo atveju, kai jie netapatūs), tiek prisidedant prie bendrų pastangų sukurti vieną tarptautinį autoritetinį failą, tiek siekiant ateityje atlikti paiešką daugelio šalių (nacionaliniuose) autoritetiniuose failuose. Toks naujas požiūris padėjo numatyti, kokio pobūdžio gairės turi būti parengtos, ir parengiamąsias užduotis pačiai dirbančiai grupei ir jos konsultantui.

¹⁹ Mandatory data elements for internationally shared resource authority records : report of the IFLA UBCIM Working Group on Minimal Level Authority Records and ISADN. – Frankfurt am Main : IFLA UBCIM Programme, 1998. Taip pat: <<http://www.ifla.org/V1/3/pl1996-2/mlar.htm>>.

Todėl buvo nuspręsta, kad FSCH darbo grupė rinks pavyzdžius iš šalių, kurioms atstovauja Katalogavimo sekcijos nariai. Šios FSCH praktinės užduoties rezultatų apžvalga turi atskleisti visus vardo formų variantus ir padėti suformuluoti specifinius reikalavimus kompiuteriniam formatui arba kompiuterinėms sistemoms, kurios galėtų pakankamai lengvai suderinti visas kolektyvo vardo pradmenų rūšis iš bet kurio pasaulio šaltinio. Tai taip pat reiškė, kad, siekiant iki galo pasinaudoti kitų tarptautinių nuorodų teikiamais privalumais ir taip patenkinti vartotojų poreikius, visos šalys bus skatinamos prisitaikyti prie formų ir struktūrų, kurias lengviau apdoroti kompiuteriu. Taip pat buvo prisiminta, kad dar neparengtos rekomendacijos nelotyniškiems rašmenims ir kad reikėtų jas parengti.

1998 m. Amsterdamo konferencijoje išsamios diskusijos nevyko, tačiau buvo siūloma, kad visos su vardo struktūra susijusios temos ir klausimai būtų viešai skelbiami, ir pastebėta, kad sudėtinga numatyti, kurios išvados galiausiai bus svarbios kompiuteriniam apdorojimui. Buvo tikimasi, kad pasibaigus tyrimui paaiškės tam tikri formų pavyzdžiai, ir juos pritaikius kuriamam modeliui būtų įrodyta galutinė tyrimo nauda. Po svarstymų buvo pristatytos vardo formų kategorijos ir papildomi formos apibūdinimai. Pagalbininkų buvo paprašyta pateikti po pavyzdį kiekvienam kolektyvo vardo pradmeniui iš aštuonių kategorijų. Papildomi formos apibūdinimai buvo patikslinti, kad jie galėtų pateikti informaciją apie konkrečius elementus, vartojamus pradmenyse, ypač papildymų (patikslinimų) rūšis.

To paties kolektyvo vardų grupavimas (nurodant autorystę pagal šalis) iki šiol laikomas svarbiu palengvinimu vartotojui ir efektyviausiu keitimosi informacija, susijusia su kolektyvų vardais, sąlyga. Siekiant išsamiau išanalizuoti dėl tokio grupavimo galinčias kilti problemas, dalyvių (kartu su kitais Katalogavimo sekcijos nariais) buvo paprašyta įvardyti pradmenų (aprobuotos formos arba vardo varianto) katalogines funkcijas ir nurodyti, kada pateikiamos nuorodos iš formos varianto į aprobuotą formą ir (arba) atvirkščiai. Šio tyrimo rezultatai atspindi keturiolikos šalių bibliografinę praktiką.

Buvo vykdomas keleto dalyvių bandomasis projektas, todėl nuoseklumo dėlei visos praktinės užduotys turėjo būti vykdomos sistemškai. Antra vertus, kad ir kokia sistema būtų sukurta, visada atsirastų diskutuotinų temų. Nors svarbiausias tyrimo tikslas buvo nustatyti struktūros ir skyrybos modelius, papildomai buvo įtrauktas 7 skyrelis,

padedantis geriau suprasti atitinkamų FSCH taisyklių taikymą įvairiose šalyse ir vardo struktūros skirtumus.

FSCH darbo grupės 2000 m. rugpjūčio mėn. Jeruzalės konferencijos metu vykusio pasitarimo darbotvarkėje buvo du klausimai: diskusija apie tyrimo ataskaitą ir tolesnės veiklos rekomendacijos. Į diskusijas abipusiai naudingomis temomis įsijungė FRANAR atstovai, pasiūlydami tolesnio darbo su kolektyvų vardais ir pradmenimis kryptis. Buvo pakartotinai patvirtintas pagrindinis veiklos tikslas – palengvinti tikslaus kolektyvų vardų sąrašo virtualioje autoritetinių įrašų duomenų bazėje sudarymą ir informuoti sistemos kūrėjus, kokios kolektyvo vardų formos ir struktūros galima tikėtis, atsižvelgiant į tuometinę keturiolikos šalių katalogavimo praktiką.

Grupė sutarė, kad bet kuris sprendimas dėl kolektyvų vardų priklausys nuo išvadų, siūlomų FRANAR, apie pradmenų susiejimą ir tarptautinių numerių naudojimą. Šiuo klausimu FSCH ir FRANAR darbo grupių nuomonės sutampo, todėl FRANAR darbo grupė buvo paprašyta atidžiai išanalizuoti tyrimo medžiagą, savo tolesnėje veikloje atsižvelgti į jos išvadas ir, prireikus informuoti Nuolatinį UNIMARC komitetą UNIMARC/Authorities reikalavimams rengti.

Buvo peržiūrėtas pradinis teksto projektas ir pritarta FSCH darbo grupės pasiūlymams ir taisyms. Antrojo Jeruzalės pasitarimo metu Nuolatinis katalogavimo komitetas palaikė Darbo grupės poziciją ir padarė išvadą, kad atlikdama tyrimą Darbo grupė įvykdė savo užduotį ir sutiko organizuoti tolesnę veiklą, kaip ir buvo tikėtasi.

Archyvų sritis²⁰

ISAAR (CPF) (*International Standard Archival Authority Record for Corporate Bodies, Persons and Families* (2002)²¹) yra svarbiausia archyvų kūrėjų vardų autoritetinės kontrolės priemonė; priemonė, kuri standartizuoja naujojoje laidoje apibūdintą „aprobuotą vardo formą“. ISAAR (CPF), būdamas tarptautiniu standartu, nepateikia jokios „aprobuotų vardų formų“ sudarymo specifinės taisyklės: jis tik nukreipia į bendruosius kūrimo procesus reguliuojančias nacionalines taisykles, nacionalinius ir tarptautinius susitarimus²². Nacionalinėms tarnyboms tereikia pritaikyti jau parengtas atitinkamos srities taisykles (pirmiausia autoriaus katalogavimo taisykles, taikomas bibliotekose) arba sukurti jas *ex novo*, galimas dalykas, atsižvelgiant į nusistovėjusią praktiką.

²⁰ Plg. Stefano Vitali. The second edition of ISAAR (CPF) and authority control in systems for archival descriptive systems. Paper presented at the International Conference on Authority Control, Florence, Italy, February 10-12. <2003; www.unifi.it/biblioteche/ac>.

²¹ Pirmoji laida: Ottawa: CIA, 1994.

²² „Vartoti standartizuotą aprašomo entiteto vardo formą, atitinkančią nacionalinius ar tarptautinius susitarimus arba taisykles, kurias taiko autoritetinį įrašą sudariusi tarnyba. Vartoti datas, vietą, jurisdikciją, profesiją, epitetą ir kitus patikslinimus, kurie padėtų atskirti aprobuotą vardo formą nuo kitų entitetų, turinčių panašius vardus. Taisyklių ir (arba) susitarimų skirsnyje (5.5.3) atskirai nurodyta, kurios taisyklės buvo pritaikytos šiam skirsniui.“ 5.1.2.

Kaip prieigos ir paieškos optimizavimo archyvinio aprašo sistemose priemonė, ISAAR (CPF) pasiūlytas modelis labai panašus į autorių vardų autoritetinę kontrolę bibliotekų kataloguose. Skirtumai išryškėja, pirmiausia žvelgiant į pagrindinius aspektus, kurie būdingi entitetų autoritetinių įrašų sudarymui archyvinio aprašo sistemose, nes archyviniame apraše labai svarbus kūrimo kontekstas (1.8).

Pirmasis visai ISAAR (CPF) antrajai laidai būdingas teorinės svarbos aspektas neabejotinai yra didesnis entitetų apibūdinimo, o ne autoritetinių vardų sudarymo akcentavimas. ISAAR (CPF) antroje laidoje siekiama apibūdinti entitetus (institucijas, kolektyvus bendrajai prasme, asmenis ir gimines) – archyvų kūrėjus ir sudarančius archyvinės medžiagos kontekstą. Tolesnis tikslas – „aprobuotos vardo formos“ apibrėžimas, kuriuo pirmiausia siekiama tiksliai identifikuoti entitetus, o ne išvengti panašių vardų dviprasmiškumo, kaip pirmoje ISAAR laidoje. Trumpiau tariant, akcentuojamas pats daiktas (realus entitetas), o ne daikto vardas (aprobuotas pradmuo). Naujoje standarto laidoje aiškiai apibūdinami santykiai tarp skirtingų entitetų (t. y. tarp įvairių kūrėjų).

Pirmoje laidoje šie santykiai dažniausiai buvo laikomi santykiais tarp autoritetinių įrašų (nuorodos „žr.“ ir „žr. taip pat“), o antrosios laidos specialiaame skyriuje pateikiami konkretaus kūrėjo santykiai su kitais kolektyvais, asmenimis, giminėmis²³, nurodantys: susijusio entiteto vardą ir identifikatorių (5.3.1); santykio rūšį (hierarchinis, chronologinis, asociatyvinis) (5.3.2); specifinį santykio pobūdį ir jo apibūdinimą (5.3.3); santykio datas (5.3.4). Mums atrodo, kad tokio dėmesio santykiams tarp skirtingų entitetų priežastis yra siekimas pasitelkti sistemas, kurios neapsiriboja šaltinių/kūrėjų santykio valdymu, tačiau, teikdamos prioritetą kūrėjams, gali atspindėti ir sudėtingas sąsajas tarp įvairių kūrėjų. Šios sąsajos gali būti svarbus šaltinis ieškant informacijos apie atitinkamus paieškos kelius, kurie gali būti patikrinti ir išbandyti įvairių kūrėjų sukurtuose archyvuose ir dokumentuose. Tačiau, mūsų nuomone, šis santykių valdymo modelis atskleidžia ir ką ką daugiau: norą suteikti galimybę archyvų sistemoms „išplėsti savo ribas“ ir numatyti archyvinį autoritetinių įrašų mainų būdus platesniame (ne tik instituciniame) kontekste, nurodant sąsajas tarp vietinių ir nacionalinių archyvų sistemų, bet taip pat tarp archyvų sistemų ir kitokio pobūdžio aprašomųjų arba katalogavimo sistemų. Šie ryšiai taip pat gali būti realizuojami susiejant skirtingus įvairių sistemų specifiniuose autoritetiniuose įrašuose apibūdinamus entitetus: pavyzdžiui, susiejant politinę partiją

– archyvinį šaltinių kūrėją su vienu iš jos vadovų, kuris, kita vertus, bibliotekos kataloge yra aprašytų esė, paskaitų rinkinių ir t. t. autorius.

Be to, naujasis ISAAR (CPF) siekia panaikinti anksčiau minėtą archyvų sistemų uždaramą ir numatyti galimybę sujungti savo duomenis ir informaciją su ne archyvų srities katalogais ir aprašomosiomis sistemomis, keistis duomenimis ir informacija. Apie tai netiesiogiai pasakyta 5.1.4 poskyryje apibūdinant elementą („Standartizuotos vardo formos pagal kitas taisykles“), kurio pagrindinė paskirtis – aprobuotų vardų formų įrašas, sudarytas pagal kitas taisykles nei tos, kurių laikėsi archyvinė įstaiga sudarydama autoritetinį įrašą²⁴, pavyzdžiui, nurodant, kaip gali būti pateikiamas įrašas tam pačiam kolektyvui pagal AACR2. Jis suteikia galimybę sudaryti autoritetinius įrašus, prie kurių prieigą pagal pateikiamą pradmenį suteikia archyvų aprašomosios sistemos ir kuriuos galima rasti naudojant archyvų ir bibliotekų paieškos sistemas ieškant pagal skirtingas taisykles sukurtą pradmenį. Ši tema verta tolesnių svarstymų ir diskusijų, nes tai pirmas, nors ir ribotas, bandymas suprojektuoti tarpusavyje tiksliai „susikalbančias“ sistemas, nes jos keičiasi autoritetiniais įrašais.

Labai svarbu ir tai, kad ISAAR (CPF) naujoje versijoje anksčiau minėtų tikslų siekiama ir kitokiais būdais. Visas skyrius paskirtas autoritetinių įrašų, archyvinio aprašo ir skirtingų informacinių išteklių susiejimui. Naujosios ISAAR (CPF) laidos 6 skyriaus įžangoje teigiama: „Archyviniai autoritetiniai įrašai sudaromi pirmiausia tam, kad padėtų susieti archyvų kūrėjų aprašus su jų sukurtų archyvų aprašais. Archyviniai autoritetiniai įrašai taip pat gali būti susiejami su kitais atitinkamais informaciniais ištekliais, kurie susiję su archyvų kūrėjais. Šiame skyriuje pateikiamos tokių sąsajų archyvinės aprašomosios apskaitos sistemos kontekste kūrimo gairės (6)“.

Paryžiaus palikimas šiandien

Išskyrus Veronos darbą, po Paryžiaus konferencijos tarptautinė veikla, susijusi su pagrindinių ir papildomų įrašų pagal kolektyvo vardą pasirinkimo klausimais, buvo ignoruojama, domėtasi tik pradmens forma ir struktūra, o vėliau – vien struktūra. Įvairios nacionalinės taisyklės apima tiek viena, tiek kita. Dabartinė tarptautinių katalogavimo taisyklių kūrimo iniciatyva neturėtų atsisakyti siekti didesnio sutarimo dėl įrašų pasirinkimo ir pradmens formos ir struktūros.

²³ „Šios srities tikslas – apibūdinti santykius su kitais kolektyvais, asmenimis ir giminėmis. Sudėtingų hierarchinių arba administracinių pasikeitimų atveju sudarant atskirus autoritetinius įrašus reikia vadovautis nacionalinėmis taisyklėmis. Jei toks sudėtingas atvejis aprašomas vieno autoritetinio įrašo kontekste, atitinkama informacija pateikiama vidaus struktūros elemente (5.2.7).“ 5.3.

²⁴ „Užrašyti standartizuotą kolektyvo, asmens ar giminės vardo formą, kuri buvo sudaryta pagal kitas taisykles, negu tos, kurias taikė autoritetinį įrašą sudariusi tarnyba.“ 5.1.4.

Siekiant prisidėti prie šio tikslo įgyvendinimo toliau pateikiama faktorių, turinčių įtakos įrašų pasirinkimui ir pradmenų formos nustatymui, apžvalga. Šie faktoriai yra tokie: autorius, kolektyvas, alternatyvi atsakomybė, kūrinys, laidos (apraškos) formalūs ženklai, kreipties elementai, kitos katalogo organizavimo priemonės ir tarptautiniai susitarimai.

A. Autorius

Dėl tradiciškai ypač akcentuojamos individo ir jo veiklos svarbos bei iš to kylančio glaudaus ryšio tarp kūrinio ir jo autoriaus Vakarų kultūros kontekste autorius yra kiekvieno bibliografuojamo ir kataloguojamo kūrinio pamatas.

1. Iš esmės autorius yra kūrinio kūrėjas (teksto rašytojas, partitūros kompozitorius ir t. t.).

2. Katalogavimo tikslais žodžio „autorius“ apimtis plati, autorystę priskiriant:

2.1 pagal kultūrinės ir (arba) bibliografinės tradicijos sąlygotą susitarimą, ir

2.2 pagal funkcionalumą ir akivaizdumą, t. y. pagal formalaus pateikimo „atpažįstamumą“.

B. Kolektyvas

1. Vardo buvimas yra būtina kolektyvo identifikavimo ir aptarimo sąlyga. Nustatyti, ar tikslinė grupė arba įvykis turi vardą, ar jo neturi, yra gana sudėtinga.

2. Vardo pakitimas panaikina kolektyvo ankstesniu vardu egzistavimą ir sukuria kitą kolektyvą nauju vardu. Būtina aiškiai susitarti dėl minimalių, nereikšmingais laikomų pakitimų, tačiau turi būti nustatyta riba tarp vos išvelgiamų variantų.

3. Kolektyvai gali būti skirtingų tipų: draugijos, įstaigos, teritorinės valdžios institucijos, religinės organizacijos, komerciniai leidėjai ir kt. Įrašo pasirinkimui šie skirtumai neturi įtakos.

4. Kai kurie kolektyvai laikomi pavaldžiais aukštesnio hierarchinio lygmens kolektyvui. Tai svarbu tik pasirenkant pradmenų formą ir struktūrą.

5. Gali būti išskiriamos dvi būdingos kolektyvų rūšys: nuolatiniai kolektyvai ir tikslinės grupės, taip pat įvykiai.

6. Tikslinės grupės ir įvykiai gali priklausyti vadovaujančiam kolektyvui.

C. Kolektyvinė autorystė. Apibrėžiant kolektyvinės autorystės sąvoką ir taikymą svarbūs du faktoriai:

1. Iš esmės kolektyvas kūrinio autoriumi gali būti vadinamas tik šiais atvejais:

1.1 jei kūrinys faktiškai bendrai sukurtas jo narių (pvz., penki darbo grupės nariai kartu kuria projektą, diskutuoja, rašo, taisy ir redaguoja straipsnį; arba konferencijos medžiaga, t. y. jungtinis kūrinys – konferencijos pranešėjų kalbų rezultatas); dėl lingvistinių ir konceptualių priežasčių vietoj termino „autorius“ buvo įvestas terminas „iniciatorius“.

2. Katalogavimo tikslais toks pat praplėtimas gali būti taikomas kaip ir individualaus autoriaus atveju, t. y.

kolektyvas gali būti kūrinio autorius (iniciatorius):

2.1 pagal kultūrinės ir (arba) bibliografinės tradicijos sąlygotą susitarimą (plg. archyvams būdingą tendenciją priskirti dokumentus kolektyvams pagal dokumentų kilmę),

2.2 pagal funkcionalumą ir akivaizdumą, t. y. pagal formalaus pateikimo „atpažįstamumą“, tokiu būdu poziciškai ir pagal panašumą kolektyvą prilyginant individualiam autoriui.

Pritaikius platų šių bendrųjų sąlygų spektrą, kolektyvinė autorystė tampa įmanoma; norint ją realiai taikyti kūriniai, būtina atsižvelgti į toliau pateiktus faktorius.

D. Alternatyvi atsakomybė

Kiti bibliografiniai entitetai, galintys būti pagrindinio įrašo pagal kolektyvo vardą alternatyva:

1. Kolektyvo užsakytų, redaguotų arba išleistų kūrinių individuali autorystė (alternatyva taip pat gali būti autorystė, priskiriama ne asmeniui, o kitam kolektyvui arba pavaldžiam kolektyvui).

2. Oficialūs pareigūnai, pateikiantys su jų veikla susijusius kūrinius.

3. Kiti kolektyvai – bendraautorai (bendrainiciatoriai). Pirmuoju ir antruoju atvejais kolektyvinė autorystė griežtąja prasme negalima.

Trečiasis atvejis turi būti traktuojamas taip pat kaip ir individuali sudėtinė autorystė, jei pritaikomos kitos sąlygos.

E. Kūrinys

Kūrinių rūšys, nuo kurių priklauso pagrindinio įrašo pasirinkimas:

1. Administracinio pobūdžio kūriniai, kurie savo prigimtimi neabejotinai yra kolektyvinės minties arba bendros veiklos išraiška.

2. Intelektinio pobūdžio mokslinės, techninės, ekonominės ir t. t. tematikos kūriniai.

Toks kūrinių pobūdiu ir turiniu grindžiamas pagrindinis skirtumas leidžia atskirti kūrinius, kuriems taikytina grynai kolektyvinė autorystė, nuo kūrinių, kurie aprašomi pagal kolektyvo vardą tik esant tam tikroms sąlygoms.

Kitos kūrinių rūšys:

3. Konstitucijos, chartijos, įstatymai, dekretai, sutartys, biudžetai: tradiciškai aprašomi pagal teritorinės valdžios institucijos vardą.

4. Liturginiai kūriniai: jiems taikomos tik bendrosios taisyklės, tačiau iškyla sunkumų nustatant jų kilmę, pobūdį ir tipą.

5. Serialiniai leidiniai: tradiciškai aprašomi pagal antraštę, neatsižvelgiant į pagrindinį įrašą pagal kolektyvo vardą, tačiau į pastarąjį svarbu atsižvelgti tada, kai pagrindinę antraštę sudaro tipinis terminas.

Atsižvelgiant į katalogavimo plėtrą po Paryžiaus konferencijos, atskirai reikėtų paminėti tokias rūšis:

6. Netekstiniai ir įvairių laikmenų kūriniai;

7. Nuotolinės prieigos ištekliai;

8. Kintantieji ištekliai.

Jų skirtumams nuo tradicinių tekstinių kūrinių ištirti reikalingi išsamesni tyrimai: skirtumai išryškėja, kai kūrimo metu prarandamas individualumas, kai nėra bendrų formalių ženklų pateikimo schemas, kai susiduriama su turinio, formos, vartotojų požiūrio ir suvokimo daugialypumu ir kintamumu. Tad rimtai diskutuojama tiek apie siauresniąją, tiek apie platesniąją autoriaus prasmę (žr. A. 1 ir A. 2).

F. Formalūs laidos (apraiškos) ženklai

Autorystės ryšys, susiejantis kolektyvą ir kūrinį, kinta priklausomai nuo kūrinio laidos, kurios fiziniai ženklai yra pirmoji apraiška ir parodo kolektyvo vaidmenį. Antraštinio puslapio pateikimas yra viena prieštaravimo tarp literatūrinio vieneto ir bibliografinio vieneto, pusių. Įvertinus formalius ženklus nustatoma:

1. Antraštiniame puslapyje (arba jo pakaitale) pateikiami formalūs ženklai apie kolektyvo vardą.
2. Kolektyvas pateiktas kaip leidėjas arba kitokių funkcijų vykdytojas.
3. Nėra jokių formalių ženklų apie kolektyvo vardą.
4. Formalūs ženklai apie alternatyvią atsakomybę.

Kūrinio rūšis, formalūs ženklai ir alternatyvi atsakomybė kartu sukuria sąlygas kreipties elementų pasirinkimui.

G. Kolektyvo vardo kreipties elementai (tolesni sprendimai, atspindintys Paryžiaus principuose ir nacionalinėse taisyklėse vyraujančias tendencijas, priklauso nuo dabartinių ir būsimų tarptautinių susitarimų):

1. Pagrindinis įrašas: jis turi atitikti tiksliai apibrėžtas sąlygas, tokias kaip: administracinio pobūdžio kūriniai ($E = 1$); konstitucijos, chartijos, įstatymai ir t. t. ($E = 3$); intelektualinio pobūdžio kūriniai ($E = 2$), su sąlyga, kad kūrinys buvo sukurtas kolektyviai ($C = 1.1$), su sąlyga, kad nėra alternatyvios atsakomybės ($D = 0$) ir su sąlyga, kad antraštiniame puslapyje pateikti formalūs ženklai apie kolektyvo vardą ($F = 1$).
2. Papildomi įrašai: jie turi būti pateikiami kiekvienu atveju, atitinkančiu $C = 2.1$ ar 2.2 .
3. Nuorodos: jos turi būti sukurtos, jei pasikeičia kolektyvo vardas ($B = 2$) ir iš vardo formų į unifikuatą pradmenį.
4. Nereikia įrašo: jei kolektyvas neturi vardo ($B = 1$) arba jei nėra atitikimo nė vienai iš minėtų sąlygų.

H. Kitos katalogo organizavimo priemonės, padedančios jam gerai funkcionuoti:

1. Unifikuotos antraštės: jos turi būti naudojamos susieti to paties kūrinio laidas; kolektyvinei autorystei tai neturi ypatingos reikšmės.
2. Formos popradmeniai: jie buvo pasiūlyti tos pačios formos kūriniams prie teritorinės valdžios institucijos vardo rinkti; Lubetzky tai laiko „prieštaringu anachronizmu“.
3. Chronologiniai popradmeniai: jie naudojami prie

teritorinių valdžios institucijų vardo, po kurio seka atsakingų asmenų vardai; tai sudėtingas išdėstymo metodas, kuriame susipina heterogeniški elementai, neatitinkantys nustatytų katalogo funkcijų.

4. Papildomi įrašai: jie taip pat reikalingi visiems kolektyvams, atsakingiems už kūrinio konkrečios išraiškos realizavimą (pvz., Bethoveno op. 59 (styginių kvartetas) atlikimas: įrašas yra „Quartetto italiano“, o ne keturi įrašai pagal atlikėjų vardus: Paolo Borciani, Elisa Pegreff, Piero Farulli ir Franco Rossi).

I. Tarptautinis susitarimas

Pateiktos kolektyvinės autorystės interpretavimo schemas, pasiūlyti sprendimai dėl pagrindinių ir papildomų įrašų pasirinkimo, atliktas Paryžiaus principų išaiškinimas ir apibendrinti ginčytini katalogavimo taisyklių teiginiai: galima būtų susitarti dėl jų tolesnio tyrimo ir tokiu pagrindu pasiekti tarptautinį susitarimą. Visi aptarti elementai turi būti įvertinami kaip progresyviniai ar regresyviniai, kaip atitinkantys arba neatitinkantys lyginat su:

1. Paryžiaus principais, patvirtintais ICCP;
2. Po Paryžiaus konferencijos priimtomis taisyklėmis;
3. Nacionalinių bibliografijos tarnybų praktika.

Lyginant neturėtų būti pamiršta, kokiomis sąlygomis buvo kataloguojama 1961 m.: kortelinis katalogas ir abėcėlės tvarka – vienintelis paieškos būdas; pagrindinio įrašo vaidmuo, vienas išsamus įrašas. Vietinių taisyklių atveju atsižvelgiama į istorinius, kultūrinius ir lingvistinius savitumus, bet neturėtų būti besąlygiškai laikomasi kiekvienos tradicijos, jei ji kliudo tarptautiniams susitarimams.

Unifikuotų pradmenų forma ir struktūra

Pastarųjų metų autoritetinės kontrolės pažanga ir Virtualaus tarptautinio autoritetinio failo tyrimas sumažino tarptautiniu mastu vartojamų unifikuotų pradmenų poreikį. Duomenų suprantamumui ir jų mainams palengvinti būtina suderinti aprobuotų kreipties elementų formą ir struktūrą. Vardų struktūros apžvalga (žr. minėtą SCNH) yra reikšmingas žingsnis, tačiau tam, kad būtų galima jais sėkmingai dalytis, reikalingi tolesni tyrimai ir sprendimai, siekiant sukurti nuoseklesnę ir patogesnę struktūrą.

Kai kurie minėti elementai nedaro įtakos įrašų pasirinkimui, tačiau jie svarbūs nustatant pradmenų formą ir struktūrą: kolektyvo tipas (teritorinės valdžios institucijos ir religinės organizacijos), pavaldūs kolektyvai, formos ir chronologiniai popradmeniai, laikini kolektyvai ir kiti analizės elementai, tokie kaip skirtumai tarp teritorinės valdžios institucijų organų ir neorganų.

Iš daugelio svarstytinų temų galima paminėti labiausiai ginčytinas: ar pasirinkti originalo formą, ar formą vietine kalba, arba kurį iš variantų skirtingomis kalbomis, ar tiesioginę vardo, taip pat geografinio vardo (pvz., parapijos) formą, ar pavaldžią formą, patikslinimą, akronimų naudojimas, vardo elementų praleidimas, jau

nekalbant apie sunkumus nustatant dažniausiai kolektyvo leidiniuose vartojamą vardą.

Priedas iš *Form and Structure of Corporate Headings*

0.2 Apibrėžimai

Pateikiami apibrėžimai nesiskiria nuo vartojamų rekomendacijose.

Kolektyvas – bet kokia organizacija ar asmenų ir (arba) organizacijų grupė, kuri identifikuojama tam tikru vardu; tai apima įvardytas tikslines grupes ir įvykius, tokius kaip susirinkimai, pasitarimai, konferencijos, kongresai, ekspedicijos, parodos, festivaliai ir mugės.

Konferencija – tipinis terminas, reiškiantis tikslinę grupę; vartojamas kongresams, simpoziumams, susirinkimams, diplomatinėms konferencijoms, festivaliams, mugėms, parodoms, ekspedicijoms ir t. t.

(Teritorinės valdžios institucijos) neorganas – teritorinės valdžios institucijos įsteigtas ar kontroliuojamas kolektyvas, vykdamas edukacines, mokslines, technines, kultūrines, sveikatos priežiūros, religines, socialines, komercines ar pramonines funkcijas; tai apima tokiu būdu įsteigtas ar kontroliuojamas mokyklas, universitetus, bibliotekas, teatrus, muziejus, ligonines, bažnyčias ir bankus.

(Teritorinės valdžios institucijos) organas – teritorinės

valdžios institucijos įsteigtas ar kontroliuojamas kolektyvas, vykdamas įstatymų leidybos, juridines, administracines, informacines, karines ar diplomacines funkcijas; tai apima parlamentus, ministerijas, teismus, informacijos agentūras, karinių struktūrų vienetus ir ambasadas.

Patikslinimas – prie kolektyvo vardo pridodamas terminas, norint suteikti papildomos identifikavimui reikalingos informacijos; tai apima geografinius vardus, datas, kolektyvo tipą arba kitus apibūdinamuosius žodžius ar frazes.

Pavaldus kolektyvas – kolektyvas, įkurtas, administruojamas ar kontroliuojamas kito kolektyvo.

Teritorinės valdžios institucija – kolektyvas, vykdamas tam tikros teritorijos valdymo funkcijas (visas ar iš dalies) arba pretenduojantis jas vykdyti; tai apima valstybes, valstijas, federalinius teritorinius vienetus ir jų regioninius ar vietinius padalinius.

Unifikuotas pradmuo – pradmuo forma, kuri išlieka nepasikeitusi skirtinguose bibliografiniuose įrašuose.

Iš anglų kalbos vertė T. Auškalnis

Straipsnis parengtas pagal pranešimą, skaitytą 2003 m. Frankfurte prie Maino (Vokietija) vykusioje Pirmojoje IFLA ekspertų konferencijoje dėl Tarptautinių katalogavimo taisyklių.

NUORODOS

A historical approach to corporate entries / Eva Verona. – In: *Libri*, vol. 7 (1957), p. 1-40.

Report / International Conference on Cataloguing Principles, Paris, 9th-18th October, 1961; [edited by A.H. Chaplin and Dorothy Anderson]. – London: International Federation of Library Associations, 1963. – Working papers of the International Conference on Cataloguing Principles: No. 1: Relation between cataloguing principles and principles applicable to other forms of bibliographic works / by Andrew D. Osborn: p. 125-137 – No. 2: The function of main entry in the alphabetical catalogue: one approach / by Seymour Lubetzky: p. 139-143 – No. 3: The function of the main entry in the alphabetical catalogue: a second approach / Eva Verona: p. 145-157 – No. 4: The function of the main entry in the alphabetical catalogue: a study of the views put forward by Lubetzky and Verona / by Leonard J. Jolley: p. 159-163 – No. 5: 1, Limits to the use of entries under corporate authors; 2, The cataloguing of laws and treaties / by V.A. Vasilevskaya: p. 165-174 – No. 6: Corporate authorship. 1, Form of heading for corporate authors. 2, Treatment of subordinate bodies / by Suzanne Honoré: p. 175-183 – No. 7: Entry of anonymous works under standard or form titles / by Roger Pierrot: p. 185-190 – No. 8: Problems in the cataloguing of serial publications / by Paul

S. Dunkin: p. 191-198 – No. 9: Cataloguing of liturgies and religious texts in the alphabetical catalogue / by Ruth C. Eisenhart: p. 199-206 – No. 10: Multiple authorship / by Hellmut Braun: p. 207-218 – No. 11: Choice of entry for authors whose names vary / Pavle Kalan: p. 219-227 – No. 12: Compound surnames and surnames with prefixes / by Fernanda Ascarelli: p. 229-241 – No. 13: Treatment of Brazilian and Portuguese names / by Maria Luisa Monteiro da Cunha: p. 243-254 – No. 14: Rendering of Indic names-of-person in catalogue entries / by Benoyendra Sengupta: p. 255-265 – No. 15: Treatment of Arabic names / by Mahmud Sheniti: p. 267-276 – No. 16: The treatment of names in Hebrew characters and title entry for Hebrew books / by R. Edelmann: p. 277-279 – No. 17: The impact of electronics upon cataloguing rules / by C. D. Gull: p. 281-290. – Reprinted: London: Clive Bingley, 1969; IFLA International Office for UBC, 1981.

Statement of principles adopted by the International Conference on Cataloguing Principles, Paris, October, 1961. – Annotated ed. / with commentary and examples by A.H. Chaplin, assisted by Dorothy Anderson. – Provisional ed. – Sevenoaks: distributed by IFLA Secretariat, 1966.

Statement of principles adopted at the International Conference on Cataloguing Principles, Paris, October, 1961. – Annotated ed. / with commentary and examples by Eva Verona, assisted by Franz Georg Kaltwasser, P.R. Lewis, Roger Pierrot. – London : IFLA Committee on Cataloguing, 1971.

Corporate headings: their use in library catalogues and national bibliographies: a comparative and critical study / by Eva Verona. – London : IFLA Committee on Cataloguing, 1975.

Functions and objects of author and title cataloguing: a contribution to cataloguing theory / by Ákos Domanovszky ; English text edited by Anthony Thomson. – München : Verlag Dokumentation, 1975.

Form and structure of corporate headings / recommendations of the Working Group on Corporate Headings ; approved by the Standing

Committee of the IFLA Section on Cataloguing and the IFLA Section on Official Publications. – London : IFLA International Office for UBC, 1980.

Corporate authorship: its role in library cataloging / Michael Carpenter. – Wesport, Conn. ; London : Greenwood Press, 1981.

La catalogazione dopo Parigi : attività normative e strumenti per il controllo bibliografico universale, 1961-1997 / Pino Buizza. – Udine : Forum, 1998.

Review Group on “Form and Structure of Corporate Headings” / IFLA Standing Committee on Cataloguing. – In: International cataloguing & bibliographic control. – Vol. 21, no. 4 (Oct./Dec. 1992), p. 53.